

З ПРИРОДОЮ ВЧИМОСЬ ДРУЖИТИ

Ознайомлення учнів 1-го класу з рослинами і тваринами

Тетяна КОРОЛЮК, учитель початкових класів,
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл.

Людина завжди була, є і буде частиною природи й отримує від неї все, що необхідне їй для життя. Але чи ставимося ми до природи так само, як природа до нас? Привчати замислюватися над цим питанням треба змалечку. Й аби не допустити незворотних змін у природі, слід формувати вміння розуміти її, любити й берегти. На прикладі ознайомлення учнів з життям рослин і тварин автор демонструє, як організувати роботу в цьому напрямі.

Протягом першого року навчання маленькі школярки мають дізнатися про пори року, життя тварин і рослин, а також сезонну працю людей. Вивчаючи ці теми, діти систематизують і поглиблюють свої знання, здобуті у дошкільний період.

Джерелом знань про природу є сама природа, тому для формування у першокласників природничих уявлень не можна обмежитися тільки уроками — навчання має відбуватися і під час прогулянок та екскурсій, і коли діти працюють на навчально-дослідній ділянці. Уроки, що проходять у класній кімнаті, педагог використовує для того, щоб узагальнити і поглибити знання учнів, набуті в результаті безпосереднього спілкування з природою.

Найважливіші методи пізнання природи — гра та спостереження, які діти проводять під керівництвом учителя. Використовуючи інші методи навчання, такі як бесіда, розповідь, робота з підручником і наочними посібниками, вчитель має пам'ятати, що першокласники швидко втомлюються від одноманітних спостережень, тривалих бесід і затишних розповідей, тому їх слід доповнювати пізнавальними завданнями, цікавими іграми, завданнями практичного спрямування.

Розкриємо особливості організації роботи з першокласниками за різними напрямками.

Уроки сільськогосподарської праці

Велику користь для розширення знань про рослини дають уроки сільськогосподарської праці, які можна проводити також і в куточку живої природи. Під час такої діяльності діти знайомляться з кімнатними

рослинами, навчаються доглядати за ними: очищати листя від бруду, поливати рослини, розпушувати ґрунт. Коли школярі матимуть певні вміння і навички, бажано створити невеликий городик на підвіконні, де вони з допомогою вчителя зможуть висадити цибулю, посіяти кріп, петрушку. Такі дії допоможуть дітям зрозуміти, які у цих рослин потреби у воді, теплі, світлі. Дітям надзвичайно цікаво спостерігати саме за своєю рослиною.

Навесні учні можуть включитися в посильну для них працю: підготувати ґрунт для грядок, висівати насіння овочевих і квіткових рослин, доглядати за ними. Найбільший психологічний ефект досягається, коли діти безпосередньо долучаються до вирощування рослини, а вчитель тільки коригує їхні дії. Якраз у процесі такого спілкування з природою діти дізнаються про значення рослин для людини: це і корисна їжа, і свіже повітря, й естетичні відчуття, і ліки.

Водночас необхідно формувати у дітей уявлення про те, що людина — невід'ємна частина природи, і берегти природу — її обов'язок. Треба донести до свідомості кожної дитини, що найбільша допомога природі — у тому, щоб не шкодити: не ламати кущі, дерева, не руйнувати пташині гнізда, мурашники.

Ігрова діяльність

Формуванню свідомого, відповідального ставлення до навколишнього середовища найкраще сприяє ігрова діяльність дітей, ситуаційні ігри. У ході гри дитина включається в такі ситуації, які можуть трапитись у реальному житті. Наприклад, гра **“Чи чемний ти з природою?”** показує вміння школяра

поводитися під час екскурсії, прогулянки в природу, його реакцію на втручання людини в природу.

Учитель заздалегідь має продумати й визначити маршрут прогулянки з елементами гри, враховуючи особливості навколишнього середовища та погодні умови. Слід передбачити зустрічі дітей з різними природними об'єктами, де найкраще простежується поведінка дітей, їхні вчинки. У ході прогулянки педагог має фіксувати реакцію учнів на побачене, аби в кінці маршруту мати змогу колективно обговорити вчинки, проаналізувати дії.

Орієнтовний зміст гри

- Кожен учень отримує картки “Природа радіє” і “Природа засмучена” — усміхнений і сумний смайлики зеленого кольору (кількість їх залежить від кількості зустрічей дитини з природою, під час яких треба виконати певні завдання).
- Проходячи маршрут, учні потрапляють у різні ситуації й самостійно приймають рішення, як діяти. Якщо дії учня завдають шкоди природі, він отримує штрафні бали — віддає педагогові усміхнений смайлик. Штрафні бали призначають, якщо діти галасують, не йдуть стежкою, а топчуть траву, не помічають і не прибирають побутове сміття (папір, бляшанки) тощо. Ситуації, в які потрапляють діти на маршруті, можуть бути різними — це залежить від місцевих умов та винахідливості вчителя.
- Якщо учень робить щось корисне для природи, то віддає вчителю засмучений смайлик.
- Підбиваючи підсумки, визначають, у кого залишилося найбільше усміхнених смайликів. Аналізують, яку користь природі вони зробили, а яких дій слід уникати.

З часом варто змінювати наповнення гри, включаючи в неї елементи природоохоронної діяльності. Учні можуть збирати корм для птахів, що зимують у їхній місцевості, підгодовувати їх узимку, долучатися до заготівлі насіння дикорослих рослин: чортополоху, шавлю кінського, кропиву, лободи.

Педагог має пояснити учням, наскільки пташкам потрібна їхня праця, як саме, коли, де потрібно збирати насіння, для яких птахів.

Наведемо різні види ігрової діяльності, що допоможуть першокласникам продуктивніше засвоювати знання з теми “Рослини” та “Тварини”.

Опанування теми “Рослини”

На уроках, які проходять у класній кімнаті, вчитель, використовуючи різні ігри, допомагає учням засвоїти знання про дерева, кущі, трав'янисті рослини, листяні та хвойні, дикорослі

й культурні рослини, виявляти серед них лікарські; навчає насолоджуватись, не зриваючи, первоцвітами, доглядати за кімнатними рослинами, а також звертає особливу увагу на ті рослини, що потребують охорони й захисту.

Які бувають рослини

Аби формувати поняття *дерево, кущ, трав'янисті рослини*, ознайомити з характерними ознаками кожної групи рослин, пропонуємо гру “**Розташуй**”. Учні мають упізнати рослину за малюнком і, не вказуючи її назви, підняти відповідну картку: дерево, кущ, трав'яниста рослина.

Гра “**Рослини, стартуйте!**” проходить у дещо жвавішій формі. Кожна дитина отримує зображення певної рослини. За командою педагога учні мають зайняти місце на одному з трьох “островів” у класній кімнаті: “Дерева”, “Кущі”, “Трав'янисті рослини”. Коли всі “рослини” будуть на “острівцях”, учитель збирає картки, перемішує їх. Учні знову обирають одну з карток, не бачачи зображення. Гру повторюють кілька разів.

Будова рослин

Доступно пояснити учням, що для кожної групи рослин характерна певна будова, навчати розрізняти частини рослини, ознайомити з їх значенням можна в ході гри-практикуму “**Знайди, збери, а потім розкажи**”.

Хід гри

Учні працюють у парах або невеликих групах. У кожній на парті частини певної рослини (це може бути будь-яка поширена невисока трав'яниста рослина).

Завдання:

- Розгляньте окремі частини рослини. Назвіть їх одне одному. Покажіть корінь, стебло, листя, квітку. (*Діти беруть до рук кожен частину рослини і показують учителеві*).
- Складіть частини так, щоб утворилася ціла рослина.
- Розкажіть про значення кожної частини рослини. Навіщо рослині корінь?

Дикорослі та культурні рослини

Ознайомлюючи учнів з видами культурних рослин та їх значенням для людини, навчаючи групувати зображення дикорослих і культурних рослин, педагог може організувати гру “**Відгадай та розподіли**”. Відгадавши загадку, учні зазначають, до якої групи належить рослина — до культурних чи дикорослих рослин.

Зубів немає, а кусає. (*Кропива*).
Має шкір сім, витискає сльози всім. (*Цибуля*).

Дівка в коморі, а коса надворі. (*Морква*).

**Первоцвітам — розцвітати, це ж краса яка!
Їх погладить, не зірвати тягнеться рука.**
(Надіслав О. Суховірський, м. Хмельницький)

